

Biyotiğin Sessiz Gündemi: Suyun Ticarileştirilmesi ve ‘Su Hakkı’*

The Silent Agenda of Bioethics: Commercialization of Water and ‘Right to Water and Sanitation’

Filiz BULUT^a

GİRİŞ

Kişisel kullanımdan, tarım için kullanıma, elektrik üretiminden ticari faaliyetlere bireylerin ve toplumun tüm etkinlikleri ve varlığı, suya bağlıdır. Buna karşılık, dünyadaki su miktarının yaklaşık olarak 1,4 milyar km³ civarında olduğu ve yeryüzünün %75’nin okyanuslar tarafından kaplanmış olsa da sadece %2,5’inin tatlı sudan oluştuğu bildirilmektedir (1).

Güvenli, kolay erişilebilir ve temiz suyun kullanımı ise halk sağlığı açısından ayrı bir öneme sahiptir.

Birleşmiş Milletler’in suya dair raporlarında belirtildiği üzere herkesin ‘güvenli suya erişim hakkı’ bulunmaktadır ve bu hak şu özellikleri taşımaktadır (2):

- Yeterli ve sürekli: içme, çamaşır yıkama, yiyecek hazırlama, kişisel ve ev hijyeni olmak üzere suya erişimin yeterli ve sürekli olması gerekir. Suyun yeterli olabilmesi için DSÖ bir kişinin günlük ihtiyacı olan suyu 50 ile 100 litre olacak şekilde bildirmektedir.
- Güvenli: mikroorganizmalardan, kimyasal maddelerden ve bir kişinin sağlığına tehdit oluşturan radyolojik tehlikelerden arınmış olmasını ifade eder.
- Kabul edilebilir: içme veya kullanım suyu olarak herkesin kabul edebileceği renk, koku ve tatta olması gerekir.
- Fiziksel olarak erişilebilir: herkesin evde, iş yerinde, eğitim ve sağlık kurumunda veya hemen yakınında fiziksel olarak erişilebilir temiz bir su kaynağından hizmet alabiliyor olmalıdır.
- Uygun fiyatlı: su, su tesis ve hizmetlerinin herkes için uygun fiyatlı olması gerektiği bildirilmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’na (UNDP) göre su maliyeti, hane halkı gelirinin yüzde 3’ünü geçmemelidir.

Güvenli suya erişim hakkına karşılık Birleşmiş Milletler, DSÖ ve UNICEF gibi kuruluşların su ve sağlık konulu raporlarında günümüzde 2.1 milyar insanın güvenli bir şekilde yönetilen su hizmetlerine erişim hakkının olmadığı, 4.5 milyar insanın da güvenli temizlik hizmetlerinden yoksun olduğu belirtilmektedir (3,4,5). Yanı sıra Birleşmiş Milletler’in raporuna göre kötü hijyen koşulları ya da güvenli olmayan içme suyuna bağlı olarak her yıl beş yaş altında 340.000’den fazla çocuk yaşamını yitirmektedir (5).

Yirmibirinci yüzyılda su ile ilgili sorunlar; nüfus artışına bağlı su ihtiyacının artması, çevre kirliliğinin artması, kalitesinin korunmaması, su yönetimine ilişkin sorunlar, su kaynaklarının etkin kullanımı için finansman ihtiyacı ve günümüzde su ücretlerinin giderek artması gibi pek çok başlıkta tartışılmaktadır. Bir araştırma raporunda temiz içme suyuna erişim sorununun, su kaynaklarının eksikliğinden çok suya erişimi kısıtlayan

*Bu çalışma, 10-11 Haziran 2019 tarihleri arasında İstanbul’da düzenlenen “Uluslararası Tarih ve Kültür Penceresinden Su ve Sağlık İlişkisi Sempozyumu” kongresinde

M. Murat Civaner ile birlikte sözlü bildiri olarak sunulmuştur; diğer yazar makaleye yeterince katkı koyamayacağı gerekçesiyle kendi isteğiyle yazarlıktan çekilmiştir.

^aBursa Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Tarihi ve Etik AD, Bursa ✉ filizbulut.2816@gmail.com

Gönderim Tarihi: 17.09.2019 • Kabul Tarihi: 18.11.2019

sosyopolitik faktörler ve kurumlarla ilişkili olduğu ileri sürülmektedir (6). Bu rapora göre suyun özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesi, suya erişim konusundaki başlıca engellerden biridir. İnsan hayatı için kaçınılmaz olan suyun yaşamsal değeri karşısında, suyun alınıp satılabilen bir meta olarak görülmesi ve bu bağlamda ekonomik bir değer biçiminde benimsenmesi süreci suyun ticarileşmesi olarak tanımlanabilir. Evlerde kullanılan kontrollü su sayaçlarından su kaynaklarının özelleştirilmesine dair politikalar ticarileşme örnekleri olarak verilebilir. Suyun giderek ticarileştirilmesi karşısında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2010 yılında herkesin sürekli, güvenli, erişilebilir ve uygun fiyatlı ‘su hakkı’na sahip olduğunu resmen kabul etmiştir. Yanı sıra suya olan erişim sorunları nedeniyle suyun temel bir insan ihtiyacı olduğu dikkate alınmış, Binyıl Kalkınma Hedefleri arasında su kaynaklarına erişimi olmayan insanların oranının yarı yarıya indirilmesi hedefine yer verilmiştir (7).

Dünyada ve ülkemizde temiz su kaynaklarının kirletilmesi, sanayileşmeye bağlı olarak su varlıklarına zarar verilmesi, mevcut su politikalarının yol açtığı yıkım ve son olarak da su kaynaklarının özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesiyle suya olan erişim giderek azalmaktadır. Bu bağlamda su sorunu dünya sorunlarının içinde acil eylem planı gerektiren bir konu olarak tanımlanabilir. Bu soruna dair dünyada ve Türkiye’de çeşitli tepkiler söz konusudur. Bu bağlamda çeşitli platformlarda ‘su hakkı’ savunuculuğu yapılmakta, özellikle suyun ticarileşmesine tepki gösterilerek güvenli suyun bir ‘yaşam hakkı’ olduğu ve dolayısıyla her insanın erişebilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (8,9,10,11,12,13).

Buna karşılık bir meta haline getirilen suyun sağlık ve insan hakları açısından değeri ve ilişkili sorunlar, Jose Saramago’nun “*Dünyada suyun sessizliğinden daha derin bir sessizlik olduğunu sanmıyorum*” sözünü doğrularcasına, tarihsel olarak ana akım biyoetik alanının dışında tutulagelmıştır. Bu saptama, yapılan bir literatür taraması ile desteklenmektedir. Buna göre dört temel biyoetik dergisinin son 20 yılda yayımlanmış makaleleri ile alandaki önemli kaynaklardan biri olan Encyclopedia of Global Bioethics (2016) ansiklopedisi “water, right to water, safe water” anahtar sözcükleri kullanılarak taranmıştır. Buna göre ana akım biyoetik çalışmaları içinde su hakkının ele alınmadığı veya çok nadir gündeme getirildiği belirtilebilir. Bu açıdan su hakkının, biyoetiğin sessiz bir gündemini oluşturduğu ileri sürülebilir. Bu kapsamda günümüzde suya erişimin önündeki küresel engellerden biri olan suyun özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesi sorunundan hareketle suyun bir insan hakkı olarak neden biyoetiğin bir çalışma alanı olması gerektiğini incelemek çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Yanı sıra suyun değersel özelliğinin kaynakları ve mülkiyet kavramıyla birlikte ele alınıp alınamayacağı Metin Erksan’ın “Susuz Yaz” isimli filminin çözümlemesiyle birlikte değerlendirmektedir.

SUYUN TİCARİLEŞTİRİLMESİ

Hemen her şeyin özelleştirildiği içinde bulunduğumuz yüzyıl, birçok şirket ve hükümetlerin kârı insan yaşamının önüne koyduğu bir yüzyılı ifade etmektedir. Bunun en çarpıcı örneğini oluşturan sağlığın özelleştirilmesiyle birlikte insan yaşamının değeri ikincil plana itilmiştir. Bununla birlikte sağlığın temel belirleyenlerinden biri olan içme suyunun, şirketler tarafından satılan bir meta haline getirilmesiyle su, politik ve ekonomik bir konu olarak 21. yüzyılın en önemli sorunlarından biri olmaya başlamıştır.

Suyun ticarileşmesine birçok örnek verilebilir. Kentlerdeki şebeke sularının özelleştirilmesi, evlerde kullanılan kontrollü su sayaçları, ücretli şişe suları, özel şirketler tarafından şehirlere su ve kanalizasyon hizmetleri sağlanması, önceleri çiftçilerin masrafları karşılığı tahsis edilmekte olan baraj ve gölet sularının giderek paralı hale gelmesi ve su kaynaklarının özelleştirilmesi (HES’ler) başta gelen ticarileşme örnekleridir. Bir araştırma raporunda enflasyon değiştiğinde su fiyatlarının da değiştiği belirtilmektedir. Buna göre raporda enflasyona bağlı olarak Avrupa’da 1989’dan 1994’e kadar su fiyatlarının %55 oranında arttığı bildirilmektedir (14). Benzer bir örnek Türkiye’nin başkenti Ankara’da su faturası bedelinin incelenmesiyle kendini göstermiştir. Buna göre 10 yıllık süreçteki su faturası bedelinin yüzde 500 arttığı saptanmıştır (15). Bu örneklerde olduğu gibi suyun ekonomik anlamdaki bedeli giderek artmaktadır.

Suyun ticarileşmesinin, su açısından zengin olan bütün dünya ülkelerinde de yaşandığı bilinmektedir. Bununla birlikte ticarileşmenin küresel boyutunun giderek derinleştiği ileri sürülebilir. Bunun en çarpıcı örneği özelleştirme yanlısı ticari şovları ile dikkat çektiği belirtilen 2015 yılında toplanan 7. Dünya Su Formu toplantısıdır (16). Kishimoto'nun The Guardian'da yer alan eleştirel yazısında, bu fuarda olduğu gibi küresel toplantılar genellikle suyun özelleştirilmesini teşvik eden ticari bir gösteriye dönüşme eğilimindedir. Kishimoto bunu, özelleştirmenin 'yenilikçi bir yatırım olarak kamu-özel ortaklığı (PPP)' söylemiyle ayrırcı bir özellik olarak sunulduğunu ileri sürerek belirtmektedir. Dünya liderleri suya erişim sorununu çözmek için bir araya gelmektedir; ancak gelişmiş bir su kaynağına erişimi olmayan 748 milyon kişi ve kirli su tüketen 1,8 milyar kişinin varlığı dikkate alındığında toplantının amacı sorgulanmaya açık hale gelmektedir. Bu nedenle suya erişimi olmayan kişilere karşı bu liderler sorumlu tutulmalıdır (16).

Türkiye'nin enerji ihtiyacını karşılamak, enerjide dışa bağımlılığı azaltmak için de suyun özelleştirilmesi gerektiğine dair inançlar bulunduğu belirtilmektedir (17). Yüce'nin de belirttiği gibi bu ve benzer gerekçelerle suyun ekonomik bir değer olarak görülmesi ve piyasaya açılması, suyu mülkiyet ilişkisiyle bir araya getirmekte ve tüm canlılara ait olan suyu, kamusal bir varlık olmaktan çıkarmaktadır (17). Bu durum ise yaşamın temel kaynağı olan suya olan erişimi azaltmakta hatta ortadan kaldırabilmektedir.

BİYOETİK VE "SU HAKKI"

Suyun özelleştirilmesi ve ticarileşmesi karşısında suya olan erişimin giderek azalması, dünyada yaşanan su krizi ve suya olan eşitsizlikler başta halk sağlığı açısından oldukça önemli sorunlar yaratmaktadır. Yaşamın temeli olan su aynı zamanda sağlığın da temel bir belirleyendir. Suyu olan erişimin azalması 'su hakkı' savunuculuğunu yapmayı gerekli kılmış ve BM 2010 yılında herkesin sürekli, güvenli, erişilebilir ve uygun fiyatlı 'SU HAKKI' na sahip olduğunu resmen kabul etmiştir. Buna paralel olarak dünyada ve Türkiye'de bazı platformlar su hakkını savunmaya başlamış, suyun bir yaşam hakkı bileşeni ve dolayısıyla bir insan hakkı olduğunun altı çizilerek herkesin güvenli suya erişim hakkı olduğu savunulmaya başlanmıştır.

Bu sorun karşısında biyoetiğin tutumu incelendiğinde ise biyoetiğin sessiz kaldığı, suyu ve su hakkını tarihsel olarak ana akım çalışmalarının dışında tutageldiği görülmektedir. Girişte de belirtildiği üzere, *Journal of Medical Ethics; Bioethics; American Journal of Bioethics; Medicine, Health Care and Philosophy* olmak üzere dört temel biyoetik dergisinin son 20 yılda yayımlanmış makaleleri, "water, right to water, safe water" anahtar sözcükleri ile taranmış ve konuyla doğrudan ilgili makalelerin oranının %0.07 olduğu saptanmıştır. Yanı sıra Encyclopedia of Global Bioethics elektronik ansiklopedinin konu başlıkları incelendiğinde, biyoetiğin A'dan Z'ye konularının yer aldığı bu ansiklopedi içinde su hakkına yer verilmediği veya çok nadir gündeme getirildiği tespit edilmiştir (18).

Biyoetiğin deyim yerindeyse sessiz gündemini oluşturan suyun, biyoetik ile doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamak yerinde olur. Gillon'un "Tıp etiği biyoetiğin ana bileşenlerinden biri olsa da, biyoetik tıp etiğinden daha geniş bir alana yayılır ve çevre bilimleri, cinsellik, üreme, genetik, nüfus, işsizlik, yoksulluk, ayrımcılık, suç, savaş ve işkence gibi insanların sağlığını olumsuz etkileyen çeşitli sosyopolitik ahlaki konuları da kapsar." biçimindeki biyoetik tanımı incelendiğinde, su hakkının biyoetiğin konu alanlarından biri olduğu görülmektedir (19). Gillon'un tanımında belirttiği gibi biyoetik tıp etiği konularının yanı sıra, temelde sağlığı bir biçimde olumsuz etkileyen her türlü konuyu kapsamaktadır. Temel bir insan hakkı olarak 'su hakkı' susuz bir yaşam düşünülmemeyeceğini ortaya koyarken, su olmadan sağlıklı olmanın ve yaşamın sürekliliğini sağlamanın olanaklı olmayacağını da vurgular. Dolayısıyla Su hakkı, sağlık hakkı, yaşam hakkı, beslenme hakkı ve çevre hakkı gibi birçok insan hakkının en temel yapı taşı oluşturması bakımından hepsi ile ilgilidir. Bununla birlikte Su hakkı, suyun bütün canlıların yaşam kaynağını oluşturması özelliği dikkate alındığında, yaşamın devamlılığı için su sorunları karşısında bütün canlıların hakkını savunmak biçiminde anlaşılmalıdır. Bu bakımdan Su hakkı, suya olan her türlü erişim sorunlarının giderilmesinde tüm canlıların yararını gözetmeyi gerekli kılar.

Biyotiğin, bütün insanlık için iyi bir amaca hizmet edecek olan Su hakkı üzerinde önemli bir etkisi ve anlamı bulunmaktadır. Van Rensselaer Potter'in "bios" yaşam ve "ethos" etik sözcüklerinin birleşiminden oluşturduğu Biyoetik terimi, 20. yüzyılın baş döndüren bilimsel ilerlemelerinin doğaya, çevreye, insana ve hayvan türlerine verdiği olumsuz etkilerinden dolayı bütün canlıların geleceğini tehdit etmesi endişesi ile icat edilmiştir (20). Giderek gelişen bu kavram, yukarıda belirtildiği üzere birçok konuyu kapsamı içine almaktadır. Özellikle sağlıkla ilgili bütün konular yaşamla ilgili olduğu için biyoetik alanındadır. Biyotiğin su ve su hakkı ile olan ilişkisi de burada ortaya çıkmaktadır. Biyoetik bugüne kadar bünyesinde taşıdığı anlam gereği, sadece insanı değil, tüm canlıların geleceğini ilgilendiren sorunlar ve değerler üzerinde durmaktadır.

Bununla birlikte Biyotiğin henüz tam olarak oturmayan içerik ve kapsamı dikkate alındığında Biyoetik'in kurumsal bilincine ilişkin sorunlar özetle "Daha çok bireysel, hasta-hekim ilişkisinden kaynaklanan sorunların farkındalığı, Sağlık hizmetlerine erişim, Kaynakların dağılımı ile ilgili sorunlar, Farkında olunan sorunlara karşı pozisyon almak" biçiminde ifade edilmektedir (21). Biyotiğe ilişkin bu sorun alanları suya karşı olan tutumda da oldukça etkili olmuş, en genel tanımıyla 'canlı etiği' biçiminde tanımlanan biyoetik, su hakkını yeterince konu alanlarından biri olarak gör(ü)lemiştir. Bu durum dikkate alındığında 'Su Hakkı'nın biyotiğin çalışma alanlarından biri olduğunu, tüm canlıları ilgilendiren suyun ticarileştirilmesi, suya erişimdeki eşitsizlikler ve bu eşitsizliklerin ortaya çıkardığı hak ihlallerinin tam olarak biyotiğin çalışma kapsamını oluşturduğunu tekrar vurgulamak gerekir. Çünkü su, başta sağlığın temel belirleyenlerinden biridir. Ayrıca suyun değersel özellikleri de bulunmaktadır. Bu değer her ne kadar günümüzde ekonomik değeri ile ölçülse de, başta yaşamsal değeri olmak üzere, çevre duyarlığı, tasarruflu olmak, ibadet yapmak gibi birçok kültürel değeri ile ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla biyoetik sadece tıbbi uygulamalardan kaynaklanan değer sorunlarıyla ilgili değil, tanım gereği sağlığın tüm belirleyenleri biyotiğin çalışma alanına girer.

Biyotiğin 'su hakkı'na yönelik tutumuna karşılık sağlığa 'bütüncül bakmak' gerekliliği yol gösterici bir kılavuz olarak alınmalıdır. Çünkü sağlık düzeyi, sadece sağlık hizmetleri ile değil, beslenme, barınma koşulları, çalışma koşulları ve işsizlik, öğrenim düzeyi, toplumsal eşitsizlikler, insana yönelik her türlü şiddet ve çevre koşulları ile belirlenmektedir (22). Buradan hareketle sadece tıbbi uygulamalarla değil, sağlıkla ilişkili her olumsuz etken ve yarattığı değer sorunları Biyoetik'in çalışma alanına girmektedir (22). Bu kapsamda biyoetik, yaşamı ve sağlığı derinden etkileyen suya ilişkin tutumunda 'Su Hakkı'nın yanında olmalı ve "su"yun değersel özelliklerinin dikkate alınmasını, ilgili değerlerinin korunmasını savunmalıdır.

SUYUN 'DEĞERSEL' ÖZELLİKLERİ, 'MÜLKİYET' KAVRAMI İLE BİR ARAYA GELEBİLİR Mİ?

Biyotiğin suya ilişkin tutumundan hareketle suyun değersel özelliklerinin mülkiyet kavramı ile bir araya gelebilir mi sorusunu tartışmaya açmak yerinde olacaktır. Bu soruyu politik sinemamızın önemli ve ödüllü ilk filmlerinden biri olan, Necati Cumali'nin yazdığı, Metin Erksan'ın yönettiği Susuz Yaz filminin çözümlemesi ile birlikte değerlendirmek mümkündür.

Film hakkında kısaca bilgi verilecek olursa; Ege'nin kurak köylerinden birinde Hasan ve Osman isimli iki kardeşin topraklarından çıkan suyun köylülerce paylaşılması sürecinde yaşananlar konu edilmektedir. Açgözlü, bencil ve kötü bir karaktere sahip olan ağabey Hasan, kendi topraklarından çıktığı gerekçesi ile suyun sahibi olarak kendisini görmekte ve bu nedenle suyu köylülerle paylaşmak istememektedir. Toprakları susuz kalan köy halkı ise, su verilmezse kurak topraklardan bir tane meyve dahi alamayacaklarından yakınmakta, kendi toprağından çıkarsa dahi suyun sahibinin bir kişi olamayacağını savunmaktadırlar. Oluşan bu gerilim, köylülerin Hasan'ı öldürme planına kadar götürmektedir. Suyun insan, toprak, tarım, diğer canlılar, kısaca yaşamımız için önemi bu filmde oldukça başarılı bir biçimde verilmektedir. Filmin sonunda Hasan'ın ölü bedeni eşliğinde açılan kanaldan tarlalara suyun ulaştığı görülmektedir.

Filmde verilen temel mesajda olduğu gibi su, yaşamın temelini oluşturan doğal bir kaynak olarak tüm canlıların yaşamını yakından ilgilendirmektedir. Suyun bu özelliği, tüm canlılar için yaşamsal değeri, suyun ‘mülkiyet’ kavramı ile asla bir araya getirilemeyeceğine işaret etmektedir. Bir ‘Su Hakkı’ savunucusu olan Barlow, su hakkına dair yaşanan mücadeleyi yakından takip etmiş ve bunu suyun niçin bir hak olduğunu tartışarak ‘Su Hakkı’ isimli eserinde kaleme almıştır. Bu eserde Barlow, suyu insanlar ve gezegen için sonsuza kadar korumak gerektiğini dile getirmiştir. Bununla birlikte dünyada özellikle Latin Amerika, Asya ve Afrika gibi yoksul kırsal kesimde yaşayanlar için su adaletsizliğine dikkat çekmiş, suyun tükenebilen bir kaynak olması dolayısıyla su krizi sorununa işaret etmiş ve günümüzün en çok üzerinde durulması gereken konularından biri olan suyun ticarileştirilmesinin boyutlarını gözler önüne sermiştir. Özellikle suyun ticarileşmesine bağlı olarak suyun parasını ödeyemeyenler için suya erişimin giderek azaldığını vurgulamıştır. Suya erişimin azalması tüm insanlığı ilgilendiren ortak bir sorun olması dolayısıyla, suyun bir insan hakkı olarak tanınması gerektiğinin altını çizmiştir (23). Bununla birlikte suyun bize olduğu kadar gezegene ve diğer türlere de ait olduğunu, hiç kimsenin suyun sahibi olamayacağını, suya olan erişimi özel sektörün belirlememesi gerektiğini ve çevre merkezli bir yaklaşım benimsememizin tüm canlıların iyiliğine olacağını ileri sürerek suyu ortak bir miras olarak tanımlamıştır (23).

Barlow ayrıca, tıpkı Susuz Yaz filminde olduğu gibi ortaya çıkabilecek potansiyel çatışma tehlikesine karşı, suyun bize nasıl bir arada yaşayacağımızı öğrettiğini vurgulamaktadır. Suyun çatışma ve şiddetin kaynağı olabileceği gibi insanları, toplulukları ve ulusları birlikte çözüm arama noktasında bir araya getirebileceğini savunur (23). Bu bakımdan; *‘Su doğanın insanlığa, dünya üzerinde daha kaygısızca ve barış içinde ve birbirine saygı göstererek yaşamayı öğretmek için verdiği bir hediyedir’* sözleri ile suyun insanlık için değerini ortaya koyar (23).

SONUÇ OLARAK

Günümüzde güvenli suya erişim ve su hakkı ihlalleri oldukça önemli bir sorundur. Bu sorun kapsamında suyun özelleştirilmesi ve ticarileşmesi, suya erişimi azaltan ve hatta ortadan kaldıracak bir dönüşüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Suyun ticarileşmesi, hükümetler tarafından desteklenmekte ve suyun özelleştirilmesi devlet eliyle yapılmaktadır. Bu durum suya erişimi azaltan ve tüm insanlığı ilgilendiren oldukça önemli bir sorundur.

Bu sorun karşısında Biyoetiğin tutumu incelendiğinde, Su hakkı tarihsel olarak ana akım çalışmalarının dışında tutulagelmıştır. Biyoetiğin kurumsal bilincine ilişkin sorun alanları dikkate alındığında, suya erişim sorunu ve su hakkının, sağlık ve sağlık hakkı ihlalleri ile olan ilişkisi kurulamamış olabilir. Su, başta sağlığın temel belirleyenlerinden biri olarak ve yanı sıra değersel özellikleri ile birlikte biyoetiğin çalışma alanı içindedir. Biyoetik, sadece tıbbi uygulamalardan kaynaklanan değer sorunlarıyla ilgilenmez; tanımı gereği sağlığın tüm belirleyenleri ile çalışma alanına girer. Dolayısıyla Biyoetik bu sorun karşısında su hakkı temelli bir tutum almalı, çözümlerini ve iddialarını buradan gerekçelendirmelidir.

Su, değersel özellikleri dikkate alındığında, ‘mülkiyet’ kavramı ile bir araya getirilemez. Herhangi bir kişi ya da kurum suyun sahibi olma gibi tanrısal bir özelliğe sahip değildir. Suyun ticarileşmesine bağlı olarak suyun parasını ödeyemeyenler için suya erişim giderek azalmaktadır. Bu durum tüm insanlığı ilgilendiren ortak bir sorun olması dolayısıyla, suyun bir insan hakkı olarak tanınması gerektiğinin en önemli işaretidir. Günümüzde filmdeki Hasan gibi suyun sahibi olduğunu düşünen şirketlere ve bu duruma olanak tanıyan hükümetlere karşı verilen mücadelede hukuki dayanağı ‘Su Hakkı’ mücadelesi oluşturmaktadır. Bu mücadele tüm insanlığı ve gezegenimizdeki tüm canlıları korumaya yöneliktir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ana temasını oluşturan ‘Su hakkı’ ve Biyoetik ilişkisi konusunda, bilgi ve değerlendirmeleriyle önemli düzeyde katkı yapan Prof. Dr. M. Murat Civaner’e teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

1. Hakyemez C. Su: Yeni Elmas. Ekonomik Araştırmalar. 2019.
2. BM. International Decade for Action ‘Water for Life’ 2005-2015. 2014. Erişim: https://www.un.org/waterforlifedecade/human_right_to_water.shtml. Erişim tarihi: Retrieved 06.01.2019.
3. WHO. Progress on Drinking Water, Sanitation and Hygiene. 2017. Erişim: <https://washdata.org/sites/default/files/documents/reports/2018-01/JMP-2017-report-final.pdf>. Erişim tarihi: 06.01.2019.
4. WHO/UNICEF. Reports. 2017. Erişim: <https://washdata.org/reports>. Erişim tarihi: 06.01.2019.
5. BM. Water, Sanitation and Hygiene. 2018. Erişim: <http://www.unwater.org/water-facts/water-sanitation-and-hygiene/>. Erişim tarihi: 06.01.2019.
6. UNRISD. (2009). “Commercialization, Privatization and Universal Access to Water.” Retrieved 06.01.2019, from [http://www.unrisd.org/80256B3C005BB128/\(httpProjects\)/E8A27BFBD688C0A0C1256E6D0049D1BA](http://www.unrisd.org/80256B3C005BB128/(httpProjects)/E8A27BFBD688C0A0C1256E6D0049D1BA).
7. BM. Millennium Development Goals. 2018. Erişim: http://www.undp.org/content/undp/en/home/sdgoverview/mdg_goals.html. Erişim tarihi: 06.01.2019.
8. Korkut T. Su İnsan Hakkıdır Diyen Ülkeler ve Gençler Var. Bianet; 2009.
9. Politeknik. Bursa Su Platformu: “Suyun Ticarileşmesine Hayır!”. 2010. Erişim: <http://politeknik.org.tr/bursa-su-platformu-suyun-ticarilesmesine-hayir/>. Erişim tarihi: 06.01.2019.
10. Politeknik. Bursa Su Hakkını Savundu. 2012. Erişim: <http://politeknik.org.tr/etiket/bursa-su-platformu/>. Erişim tarihi: 06.01.2019.
11. Kılıç A. Su yaşamdır, Su Hakkı yaşam hakkıdır. Yeşilgazete; 2016.
12. Politeknik. Meslek odaları Dünya Su Günü’nde uyardı: ‘Geri dönüşü olmayan yıkıma gidiyoruz’. 2016. Erişim: <http://politeknik.org.tr/meslek-odaları-dunya-su-gununde-uyardi-geri-donusu-olmayan-yikima-gidiyoruz/>. Erişim tarihi: 06.01.2019.
13. Su Hakkı. Yüz milyonlar temiz su için yüzlerce yıl bekleyecek. Erişim: <https://www.suhakki.org/2018/07/yuz-milyonlar-temiz-su-icin-yuzlerce-yil-bekleyecek/>. Erişim tarihi: 06.01.2019.
14. Tripathi S. Water commercialization, a threat to human rights - A Gandhian prospect. 2012. Erişim: <https://www.indiawaterportal.org/articles/water-commercialization-threat-human-rights-gandhian-prospect>. Erişim tarihi: 06.01.2019.
15. Su Hakkı. Ankara’da su faturası bedeli 10 yılda yüzde 500 arttı. 2015. Erişim: <https://www.suhakki.org/2015/06/ankarada-su-faturasi-bedeli-10-yilda-yuzde-500-artti/>. Erişim tarihi: 06.01.2019.
16. Kishimoto S. World Water Forum needs to be more than just a trade show for privatisation. 2015. Erişim: <https://www.theguardian.com/global-development/2015/apr/17/world-water-forum-needs-to-be-more-than-just-a-trade-show-for-privatisation>. Erişim tarihi: 27.07.2019
17. Yüce N. Türkiye’de Suyun Özelleştirilmesi ve Su Hakkı. içinde; Derleyen: Yüce ve ark. Türkiye’de Suyun Özelleştirilmesi ve Su Hakkı. Sosyal Değişim Derneği, İstanbul. 2012.
18. Have H. Encyclopedia of Global Bioethics [Elektronik kaynak]. Springer eBooks.
19. Gillon G. Bioethics, Overview. In: Chadwick R, ed. Encyclopedia of Applied Ethics. 1st ed. San Diego: Academic Press; 1998.

20. Ülman YI. Etik, Biyoetik, Hukuk: Temel Kavramlar ve Yaklaşımlar. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2010:1(1).
21. Civaner MM. Biyoetiğin Kurumsal “Bilinci” Gündemini Nasıl Etkiliyor? Türkiye Klinikleri J Med Sci. 2008:28(5).
22. Civaner MM. Tıp Etiği argümanları bilimsel bilgi ve belli değerlerle uyumlu olmalı. Türkiye Biyoetik Dergisi. 2015:2(3).
23. Barlow M. Su Hakkı. Çev. Köse, A. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi; 2016.